Mindaugas Mačiulis

Seredžiaus piliakalnis I

Pirmasis Seredžiaus piliakalnis (Palemono kalnas) įrengtas Nemuno aukštutinės terasos kyšulyje, suformuotame Pieštvės upelio. Aikštelė beveik trikampė, pailga R–V kryptimi, 50 m ilgio, 35 m pločio R. Jos R gale supiltas 7 m aukščio, 20 m pločio pirmasis pylimas, kurio išorinis 9 m aukščio šlaitas leidžiasi į 10 m pločio, 4 m gylio griovį 4 m pločio dugnu (geriausiai išliko PR šlaite), juosusį ir piliakalnio Š papėdę. Griovio išorinėje pusėje supiltas antras 3 m aukščio, 10 m pločio pylimas (geriau išlikęs tik Š ir PR dalyse). V šlaite, 6 m žemiau aikštelės yra 2 m pločio terasa. Šlaitai statūs, 30 m aukščio, viršutinėje 6–8 m aukščio dalyje dirbtinai pastatinti (*LPA*, V., 2005, t. I, p. 232). Piliakalnis apardytas arimų, pirmajame pylime iškasta didžiulė duobė, aikštelės kraštuose – apkasas.

1 pav. Seredžiaus piliakalnyje I tirtos perkasos situacijos planas: 1 – perkasos vieta; 2 – apkasas. M. Mačiulio brėž.

Fig. 1. Situation plan of the trenches excavated at Seredžius hillfort I: 1 – trench site; 2 – military trench.

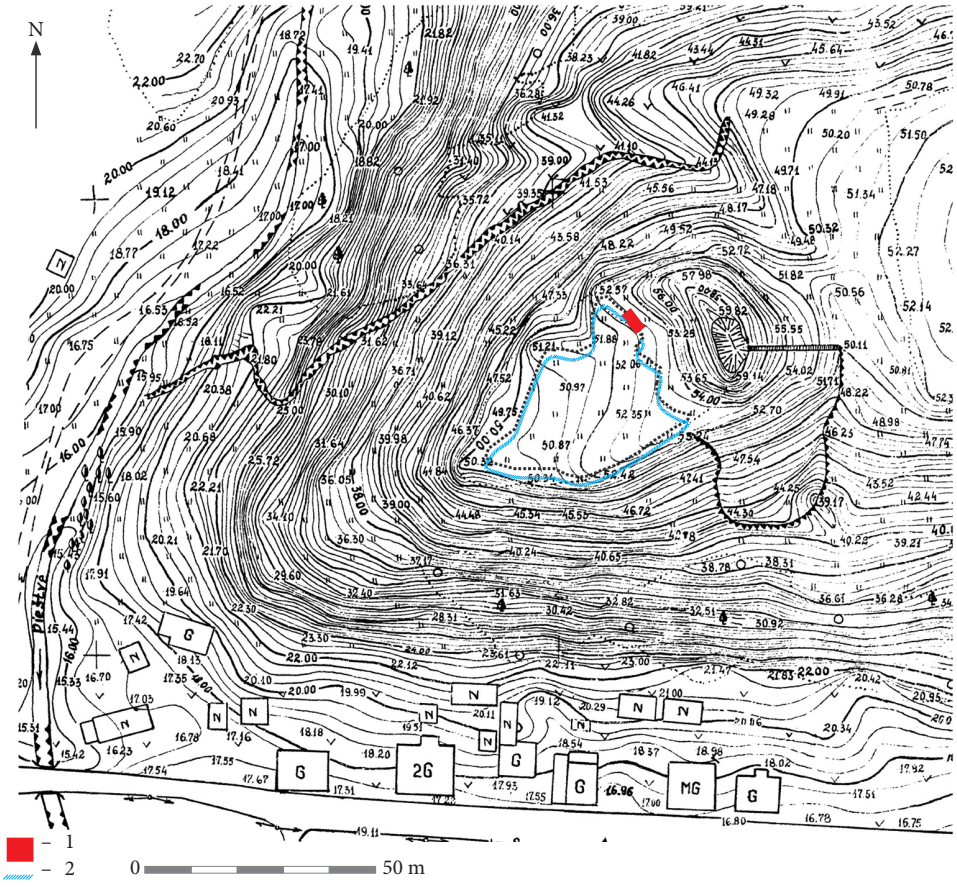

2 pav. Perkasa iš PR. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 2. The trench as seen from the SE.

0 2 cm

3 pav. Arbaleto antgalis. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 3. The crossbow bolt head.

Tradiciškai Seredžiaus piliakalnis I siejamas su istoriniuose šaltiniuose minima Pieštvės pilimi, čia stovėjusia 1293–1363 m. (žr. plačiau Batūra R., Pieštvės pilis Lietuvos gynyboje. Legendinės Lietuvos pradžios pilis, *Seredžius*, Vilnius, 2003, p. 87–102).

2010 m. piliakalnio aikštelėje esančių II Pasaulinio karo metų apkasų vietoje buvo atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai, iškasta viena 10 m^2 dydžio ***perkasa*** (1 pav.). Perkasa matuota 3 m į V nuo piliakalnio pirmojo pylimo, 10 m į PR nuo aikštelės Š krašto, vizualiai labiausiai apkaso pažeistoje aikštelės vietoje (šioje vietoje apkasas giliausias, siekia iki 30 cm gylį nuo žemės paviršiaus). Prieš pradedant tyrimus perkasos paviršius ir aplinka patikrinti metalo detektoriumi, tačiau archeologiškai vertingų radinių neaptikta.

Perkasoje paviršiuje (H_{abs} 52,27–52,62 m) nukasus 15 cm storio velėnos sluoksnį, rastas nuo 20 iki 50 cm storio pilkos žemės permaišytas sluoksnis, storesnis ŠV dalyje. Jame rasta pavienių plytų duženų bei kulkų gilzių. Po šiuo sluoksniu buvo nuo 1,1 m iki 1,3 m storio juodos žemės kultūrinis sluoksnis su archeologiniais radiniais. Sluoksnis yra storiausias ŠR dalyje (pirmojo pylimo pašlaitėje). Jame 50–60 cm gylyje visame perkasos plote rasta daug netvarkingai išsidėsčiusių akmenų, kurių dydis svyruoja nuo 20x20x10 cm iki 40x30x30 cm. Didžiausia akmenų koncentracija fiksuota perkasos PR dalyje, kur jie sudėti keliomis eilėmis. Perkasos ŠV dalies link akmenų skaičius ir dydis akivaizdžiai mažėja.

4 pav. Segė gyvuliniais galais (1) ir kryžinė segė (2). M. Mačiulio nuotr.

Fig. 4. The brooch with zoomorphic terminals (1) and the cruciform brooch (2).

5 pav. Žvejybinis kabliukas (1) ir adata (2). M. Mačiulio nuotr.

Fig. 5. The fishing hook (1) and needle (2).

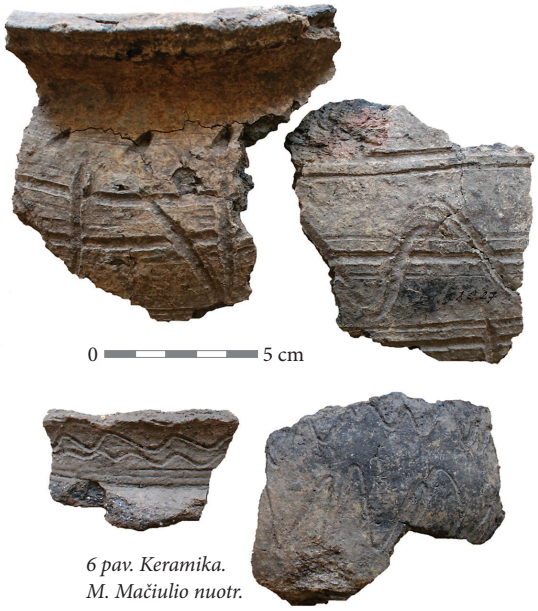

6 pav. Keramika. M. Mačiulio nuotr.

Fig. 6. Ceramics

Tai greičiausia buvusio pylimo šlaito tvirtinimo liekanos. Po kultūriniu sluoksniu 1,3 m gylyje perkasos PR dalyje (H_{abs} 51,22 m) bei 1,9 m gylyje ŠV dalyje (H_{abs} 50,72 m) pasiektas įžemis – gelsvos spalvos molingas smėlis (2 pav.).

Kultūriniame sluoksnyje rasti 3 geležiniai įtveriamieji 14 (15) tipo pagal G. Rackevičių arbaleto strėlių antgaliai (3 pav.), kiek giliau – žalvarinė pasaginė segė gyvuliniais galais tordiruotu lankeliu (4:1 pav.) (pagal E. Svetiko tipologiją priskiriama Omega formos segių su vienaragiu ir lelija 6 tipui). 66 cm gylyje rasta apsilydžiusi, smarkiai pakenkta korozijos žalvarinė kryžinė 3,4 cm skersmens, 2,5 mm storio segė vienu nulūžusiu kampu, forma primenanti stilizuotą kryžiuką (4:2 pav.). Segės galai pagražinti dviem pleišto (?) formos 1,6 cm papuošimais, atskirtais 6 mm pločio įkartomis. Išlikęs 6 mm ilgio, 8 mm pločio, 2 mm storio liežuvėlio tvirtinimo mechanizmas. Artimiausios analogijos šiai segei randamos Latvijos piliakalnių medžiagoje (Tervetė). Taip pat šiame sluoksnyje rasti 4 įtveriamieji peiliai, 2 įvijos, žalvarinis žiedas vytu lankeliu, adata, žvejybinis kabliukas (5 pav.), 36 žiestos keramikos šukės, puoštos bangelių, įspaudėlių, štampukų ornamentu (6 pav.).

Sluoksnis pagal radinius datuojamas XIII–XIV a. ir siejamas su XIV a. Pieštvės pilies puldinėjimais.

Radiniai perduoti Jurbarko krašto muziejui.

Seredžius hillfort I

In 2010, the KPIP conducted a field evaluation at the site of trenches dug during the Second World War on the flat hilltop of Seredžius hillfort I (Jurbarkas District). Under the sod in the 10 m^2 trench that was excavated (Fig. 1) was found a 20–50 cm thick layer of mixed grey soil, which contained isolated brick fragments and bullet casings. Under this layer was a 1.1–1.3 m thick cultural layer of black soil with archaeological finds (Fig. 2).

The cultural layer contained three iron tanged crossbow bolt heads (Fig. 3) and somewhat deeper, a bronze penannular brooch with zoomorphic terminals and a twisted shank (Fig. 4:1) and a bronze cruciform brooch that had partially melted, was badly damaged by corrosion, had one broken off corner, and was reminiscent in form of a stylised cross (Fig. 4:2). The brooch's terminals were adorned with two V (?)-shaped designs set off by notches. Its tongue attachment mechanism has survived. The layer also contained four knives with push tangs, two coil beads, a bronze ring with a twisted wire shank, a needle and fishing hook (Fig. 5), and 36 sherds of hand thrown ceramics decorated with wavy, impressed, and stamped designs (Fig. 6).

On the basis of finds, the layer dates to the 13th–14th centuries and is connected with the 14th-century harassment of Pieštvė Castle.

Andra Simniškytė

Jakšiškio neįtvirtinta gyvenvietė

Vykdant tarpinstitucinį mokslinį projektą „Archeokraštovaizdis“, buvo tęsiami archeologiniai žvalgomieji tyrimai Šventosios vidurupyje (Anykščių r.). 2010 m. tyrimai koncentruoti 2009 m. aptiktoje spėjamoje Jakšiškio neįtvirtintoje gyvenvietėje, esančioje prie pat Jakšiškio pilkapyno, į Š nuo jo, pirmoje viršsalpinėje terasoje, aukštumos kampe tarp Šventosios ir į ją įtekančio Dagios upelio.

2010 m. žvalgomaisiais archeologiniais tyrimais siekta nustatyti gyvenvietės ribas ir antropogeninės veiklos intensyvumą joje. Tam gyvenvietėje daryti gręžiniai, vizualiai vertinant sedimentaciją jų stulpeliuose bei atliekant kokybinį fosfatų (P) testą. Kultūrinis sluoksnis tikrintas 1 m ilgio grąžtais. Padaryti 49 gręžiniai (1 pav.), juos išdėstant 4-iomis skirtingo ilgio eilėmis, kuriose atstumas tarp gretimų gręžinių buvęs maždaug 10 m. Trys gręžinių eilės išdėstytos iš Š į P, lygiagrečiai Šventosios upei (arčiausiai upės – gręžiniai 1–22, tolėliau – 23–32, toliausiai – 43–49). Š eilių galas siekęs dujotiekio liniją, P – pilkapyno teritoriją. Tar eilių buvę 40–50 m tarpai. Dar viena gręžinių eilė (33–42) ėjo iš V į R, palei Dagios upelį, aukštumos pakraštyje tarp skardžio į upelį ir dujotiekio linijos. Tokiu būdu buvo iššvalgytas 100x240 m plotas arba beveik 2,5 ha. Vėliau tam tikrose gyvenvietės dalyse iškasti 6 kontroliniai šurfai 64–69 (iš viso 6 m^2).

Šurfuose ir gręžiniuose pilkas kietas kultūrinis sluoksnis su degusiais akmenukais aptiktas iš karto po paviršiniu sluoksniu. Jame pasitaikė tinko gabalėlių ir lipdytos keramikos šukių lygiu ir grublėtu paviršiumi. Aptikti radiniai perduoti LNM. Gyvenvietė yra vienalaikė su pilkapynu, datuojama I tūkst. II puse.

Fosforo kokybinis testas atliktas remiantis įprastine metodika (reagentus ir tirpalus paruošė dr. A. Selskienė Chemijos institute), praktine lauko testo atlikimo patirtimi, ją